रसात्मकत्वात्सोमोजलंतस्यगुणःकार्यंजिव्हागंधोगंधग्राहकंघ्राणंग्राह्यग्राहकयोरभेदात्स्पर्शस्पर्शनेंद्रियं जिव्हादीनांजलादिकार्यत्वंतद्रतरसादिग्राहकत्वाद्ग्राह्यग्राहकयोःसमानजातीयत्वनियमोऽनेनसूचितः॥ ॥ ३४ ॥ सत्त्वगुणंसत्त्वकार्यं अव्यक्तजंप्रधानकार्यं सर्वेषांभूतानामात्मभूतईश्वरस्तत्स्थंउपाधित्वेनतत्रस्थितंसर्वांतरंगंसत्त्वंजानीयात्सत्वविशिष्टस्यज्ञेयत्वेपिचिदचिद्विवेकेपरिशेषादचितःसत्वस्यैवज्ञेयत्वमस्तीतिसत्वमेवबुध्येतेत्युक्तं ॥ ३५॥ एतेसत्वादयईशादयोवाविरजसंसर्वप्रवृत्तिशून्यंकूटस्थं ॥ ३६॥ नवज्ञानेंद्रियपंचकं बुद्धिमनसीदेहप्राणौचद्वाराणिविषयप्रापकाणियस्मिन्तन्नवद्वारं भावैःशब्दादिभिः॥ ॥ ३७ ॥ अजरामरइतिदेहधर्मास्पर्शउक्तः व्यक्तंमूर्तंअव्यक्तंअमूर्तंतदुभयात्मनाउपदिश्यते वेदेद्वेवावब्रह्मणोरूपेमूर्तंचैवामूर्तंचेत्यादिनायःसव्यक्ताव्यक्तोपदेशःकार्यकारणात्मानद्वान्तदधिष्ठानभूतोनेतिनेतीत्यागमविषयः एवंविधोपिव्यापकःकारणात्मा सगुणोयःसर्वज्ञइत्यादिश्रुतेःसार्वज्ञ्यादिगुणयुक्तः सूक्ष्मःदुर्लक्ष्यः सर्वाणिभूतानिगुणाश्चसत्त्वादयस्तेषामाश्रयोधिष्ठानं ॥ ३८ ॥ यथेति उपाधिवशान्महत्त्व

तद्वत्सोमगुणाजिव्हागंधस्तुपृथिवीगुणः॥ श्रोत्रंनभोगुणंचैवचक्षुरग्नेर्गुणस्तथा ॥ स्पर्शोवायुगुणंविद्यात्सर्वभूतेषुसर्वदा ॥ ३४ ॥ मनःसत्वगुणंप्राहुःसत्वमव्यक्तजंतथा॥ सर्वभूतात्मभूतस्थंतस्माद्बुध्येतबुद्धिमान्॥ ३५॥ एतेभावाजगत्सर्वंवहंतिसचराचरं॥ श्रिताविरजसंदेवंयमाहुःप्रकृतेःपरं ॥ ३६॥ नवद्वारंपुरंपुण्यमेतैर्भावैःसमन्वितं ॥ व्याप्यशेतेमहानात्मातस्मात्पुरुषउच्यते ॥ ३७॥ अजरःसोमरश्चैवव्यक्ताव्यक्तोपदेशवान् ॥ व्यापकःसगुणःसूक्ष्मःसर्वभूतगुणाश्रयः॥ ३८॥ यथादीपःप्रकाशात्माह्रस्वोवायदिवामहान्॥ ज्ञानात्मानंतथाविद्यात्पुरुषंसर्वजंतुषु॥ ३९॥ श्रोत्रंवेदयतेवेद्यंसशृणोतिसपश्यति॥ कारणंतस्यदेहोयंसकर्तासर्वकर्मणां॥४०॥अग्निर्दारुगतोयद्वद्भिन्नेदारौनदृश्यते॥तथैवात्माशरीरस्थोयोगेनैवानुदृश्यते॥४१॥ अग्निर्यथाह्युपायेनमथित्वादारुदृश्यते॥ तथैवात्माशरीरस्थोयोगेनैवात्रदृश्यते॥ ४२॥ नदीष्वापोयथायुक्तायथासूर्येमरीचयः॥ संततत्वाद्यथायांतितथादेहाःशरीरिणां॥४३॥ स्वप्नयोगेयथैवात्मापंचेंद्रियसमायुतः॥ देहमुत्सृज्यवैयातितथैवात्मोपलभ्यते॥४४॥कर्मणाबाध्यतेरूपंकर्मणाचोपलभ्यते॥कर्मणानीयतेन्यत्रस्वकृतेनबलीयसा॥४५॥

मल्पत्वंवाप्राप्तोपिदीपवत्सर्वजंतुषुसएवेत्यर्थः ॥ ३९ ॥ येनश्रोत्रंवेद्यंस्वविषयंशब्दंवेदयतेसएवशृणोति एवंपश्यतीत्यादिष्वपियोज्यं येनश्रोत्रंशृणोतिहियेनचक्षुश्चपश्यतीत्यादिश्रुतिभ्यः अयंदेहस्तु तस्यशब्दादिवेदनस्यकारणंनिमित्तं नतुवेत्ताकिंतुसएवकर्ता ॥ ४० ॥ एवंविधस्यापिदेहेकुतोनुपलंभइत्याशंक्योपायाभावादित्याह अग्निरिति दारुभेदेकृतेपिनदृश्यते अयोगेयोगाभावेसतिनैवानुदृश्यते ॥४१॥ व्यतिरेकमुक्त्वाअन्वयमाह दारुदारुणियोगेनैवनान्येनोपायेन ॥ ४२ ॥ योगाभावेदेहसंबंधोनविच्छिद्यतइत्याह नदीष्विति ॥ ४३ ॥ देहांतरप्रवेशोपिनशालाचैत्रवत्किंतुस्वप्नवदित्याह स्वप्नेति तथैवमरणांतेदेहमुत्सृज्यदेहांतरंप्राप्नोतीत्युपलभ्यतेशास्त्रदृष्ट्यायोगेनवाज्ञायते ॥ ४४ ॥ केनहेतुनादेहांतरंयातीतितत्राह कर्मणेति रूपंप्राचीनंशरीरंबाध्यते नतुनिवर्तते भ्रांतिगृहीतस्यघटवन्निवृत्त्ययोगात् ॥ ४५॥

Digitized by Google